

Fællesskabets tjener eller national interessevaretager? EU-formandskabet i teoretisk belysning

Temanummer: EU-formandskab

Forskningen om det roterende EU-formandskab har ikke afklaret, om formandskabet er en rent praktisk rolle, eller om det giver mulighed for at påvirke Ministerrådets beslutninger. I denne artikel prøver vi at komme sagen lidt nærmere ved at anlægge et teoretisk perspektiv. Vi vurderer EU-formandsrollen ud fra henholdsvis rationel institutionalisme og sociologisk institutionalisme. Undervejs inddrager vi Lissabon-traktatens betydning for EU-formandskabet, fx indførelsen af en fast formand for Det Europæiske Råd. Vores konklusion er, at det er forkert at betragte EU-formandskabet som en rent praktisk rolle, men at der samtidig er grænser for, hvor indflydelsesrig posten er.

Fællesskabets tjener eller national interessevaretager? EU-formandskabet i teoretisk belysning

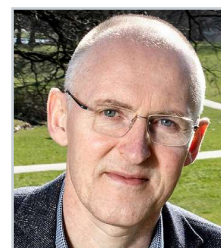
”Ansvar uden magt”. Det er den ofte citerede bedømmelse af EU-formandskabet, som Jean-Louis Dewost (1984) lavede for mere end fyrre år siden. Han var en ægte *EU-insider*, som i 1984 havde været Rådssekretariatets juridiske chef i over ti år. Han kendte systemet ud og ind. Og hans erfaring var, at EU-formandskabet stort set er en praktisk rolle. Der er masser af møder, der skal organiseres og ledes, men indflydelse på de sager, der diskuteres, er næsten udelukket.

Dewosts påstand er kontroversiel. Kan det virkelig være rigtigt, at EU-formanden blot er en praktisk gris? Noget klart svar er forskningen dog ikke nået frem til.

Formålet med denne artikel er at komme sagen lidt nærmere. Det gør vi ved at anlægge et teoretisk perspektiv. Vi begynder med at redegøre for EU-formandskabets opgaver. Herefter vurderer vi opgaverne ud fra de to store politologiske teoretiske skoler: rationel institutionalisme og sociologisk institutionalisme. Undervejs redegør vi for, om teorierne har empirisk støtte fra forskningen. Så diskuterer vi Lissabon-traktaten, som i 2009 ændrede EU-formandskabets rammebetingelser. Til sidst konkluderer vi.

EU-formandskabets opgaver

De formelle rammer for EU-formandskabets opgaver er hurtigt fortalt (Rebasti 2024). Det traktatmæssige grundlag består af en lakonisk bestemmelse om, at formandskabet for Ministerrådet¹ varetages af medlemsstaterne på skift

JENS BLOM-HANSEN

Professor,
Institut for Statskundskab,
Aarhus Universitet

**WILLIAM
KJÆRGAARD
EGDAL**

Adjunkt,
Institut for Statskundskab,
Aarhus Universitet

(EUT, artikel 16(9)). Længere nede i den retlige trinfølge er der fastsat regler om rækkefølgen og længden på medlemsstaternes skiftende formandsperioder (Det Europæiske Råd 2009; Rådet 2016). Videre regler er fastsat i Ministerrådets forretningsorden (Rådet 2009), der bl.a. giver formandskabet retten til styre Ministerrådets debatter.

De formelle regler begrænser sig dermed til nogle få nøgterne procedureregler. Lidt nærmere substansen kommer man i Rådssekretariatets vejledninger. I deres håndbog for EU-formandskabet anføres fx, at EU-formandskabet skal foreslå kompromisser, skal opføre sig som en "honest broker" og har en pligt til at være upartisk og neutral (Council of the European Union 2018: 9-10). Men om disse adfærdsnormer efterleves i praksis, er et af de store spørgsmål for forskningen.

De officielle regler er altså få. Det betyder, at EU-formandskabets opgaver hovedsagelig er udformet i praksis. Forskningen viser, at der over tid har udviklet sig tre særlige opgaver (Hayes-Renshaw og Wallace 2006; Häge 2019; Tallberg 2006):

- *Håndtering af dagsordenen*: EU-formandskabet leder (næsten) alle møder i Ministerrådets forskellige sammensætninger, i Coreper og i ministerrådssystemets hundredvis af tekniske arbejdsgrupper. Endvidere bestemmer EU-formandskabet, om og hvornår en given sag skal på dagsordenen, og hvor meget tid der skal afsættes.
- *Mægling*: EU-formandskabet faciliterer Ministerrådets beslutningstagning ved at udarbejde kompromisforslag, ved at styre en samlet forhandlingstekst og ved eventuelt at afholde fortrolige bilaterale møder ("confessionals") med de enkelte medlemsstater for at få nærmere viden om deres holdninger.
- *Repræsentation*: EU-formandskabet præsenterer og forsvaret Ministerrådets fælles interesser i forhold til de øvrige EU-institutioner, især i lovforhandling med Kommissionen og Europa-Parlamentet.

EU-formandskabet set gennem rationel-institutionelle briller

Nu betragter vi EU-formandskabet gennem teoretiske briller. Vi begynder med den rationelle institutionalisme. Udgangspunkt er her en antagelse om, at aktører rationelt, strategisk og kalkulerende bruger EU-systemet som et middel til at forfølge egeninteresser. Med dette udgangspunkt er det første spørgsmål, hvorfor medlemsstaterne overhovedet overlader beføjelser til en formand (Tallberg 2006; Puetter 2024). Ministerrådet består af formelt jævnbyrdige stater. Det er ikke et hierarkisk, men kollektivt beslutningsorgan. Hvorfor etablerer medlemsstaterne en formandsfunktion i Ministerrådet, og hvorfor delegerer de opgaver til denne funktion?

I en rationel-institutionel optik er svaret, at formandsrollen løser dilemmaer ved kollektiv beslutningstagning. Mere præcist er der tre udfordringer, som alle indebærer en risiko for forhandlingssammenbrud i Ministerrådet.

Den første risiko er, at forhandlinger med mange aktører risikerer at bryde sammen, fordi skiftende koalitioner hele tiden kan foreslå nye løsninger, der kan samle nye flertal. Denne risiko for cyklisk ustabile dagsordener er en gammel kending inden for samfundsvidenskaberne (McKelvey 1976). Løsningen er lige så gammelkendt: Delegation af dagsordenkontrol til en formand kan reducere problemet.

Den anden risiko for forhandlingssammenbrud skyldes, at aktører har en interesse i at tilbageholde information. Alle ved, at hvis de afslører deres sande præferencer, risikerer de at blive snydt. Omvendt gælder, at hvis alle tilbageholder information, er der risiko for at fælles løsninger, der forbedrer status quo, ikke opdages. Delegation af en mæglerrolle til formanden kan løse dette problem. De enkelte aktører kan så i fortrolighed dele information med formanden, som kan bruge den til at foreslå løsninger, der stiller alle bedre.

Den sidste risiko for forhandlingssammenbrud skyldes, at institutioner ofte er indlejret i større systemer og er nødt til at forhandle med andre institutioner. Det gælder fx Ministerrådets samspil med Kommissionen og Europa-Parlamentet. Medmindre man finder en aktør til at repræsentere sig i disse samspil, kan forhandlinger ikke gennemføres. Delegation af en repræsentationsrolle til formanden kan løse dette problem.

Argumentet i den rationelle institutionalisme er altså, at Ministerrådet etablerer en formandsfunktion for at reducere transaktionsomkostninger ved kollektiv beslutningstagning. Det sker dog med en vis tøven. Delegation af magt til formanden kan ganske vist gøre det muligt at finde fælles løsninger, der forbedrer status quo. Men der er typisk flere måder at forbedre status quo på, og formandskabsrollen kan udnyttes til at forfølge den løsning, der bedst imødekommer formandskabslandets egne interesser. Der er altså en risiko for magtmisbrug. Den kan mindskes ved at begrænse formandens magt. Det mest eklatante middel, medlemsstater her har fundet, er begrænsning af formandsrollen i tid, nemlig til seks måneder. Denne løsning tjener et dobbelt formål. Dels indebærer den, at mulighederne for magtmisbrug trods alt er tidsbegrænsede. Dels indebærer rotationsprincippet, at den begrænsede mulighed for magtmisbrug fordeles ligeligt mellem medlemsstaterne.

Empiriske studier peger på, at den rationelle institutionalisme har fat i noget. Forskningen har især haft fokus på beslutningstagning internt i Ministerrådet og påvist, at EU-formandskabets mulighed for dagsordenskontrol udnyttes – i hvert fald i et vist omfang – til at påvirke Ministerrådets forhandlinger. Häge (2017) viser fx, at tilrettelæggelsen af arbejdet i Ministerrådets tekniske arbejdsgrupper hænger sammen med de halvårslige skift i EU-formandskabet – og ikke blot er arvet af det afgående EU-formandskab. Vaznonyte (2020) viser, at prioriteringen af forskellige emner i EU-formandskabsprogrammerne skyl-

des emnernes politiske vigtighed i EU-formandskabets hjemland – og altså er et udtryk for et bevidst valg fra de enkelte EU-formandskaber. Også studier af udvalgte emner viser, at EU-formandskabet kan påvirke Ministerrådets forhandlinger. Fx viser Hernandez (2024) og Coman og Thinus (2024), hvordan skiftende EU-formandskaber har udnyttet kontrollen over Ministerrådets dagsorden til at op- eller nedprioritere diskussionen af, om Ungarn og Polen skal fratages deres stemmeret i Ministerrådet pga. manglende overholdelse af retsstatsprincipperne (artikel 7-proceduren).

Et sociologisk-institutionelt perspektiv på EU-formandskabet

Nu forlader vi den rationelle institutionalisme og anlægger et sociologisk-institutionelt perspektiv på EU-formandskabet. Her er grundantagelsen en helt anden, nemlig at aktører er drevet af legitimitet og et ønske om at leve op til omgivelsernes normer for passende adfærd. Med denne grundantagelse er det centrale spørgsmål, hvilke normative forventninger et EU-formandskab bliver mødt med. Litteraturen peger her på, at der over tid har udviklet sig tre stærke normer (Elgström 2006; Niemann og Mak 2010):

- *Normen om upartiskhed*: EU-formandskabet forventes at styre Ministerrådets arbejde på en neutral måde.
- *Normen om effektivitet*: EU-formandskabet forventes at arbejde aktivt for at bringe EU-samarbejdet videre og sikre fremdrift i forhandlingerne med Kommissionen og Europa-Parlamentet.
- *Normen om konsensus-søgning*: EU-formandskabet forventes aktivt at søge efter kompromisser i Ministerrådets interne forhandlinger.

Argumentet er, at et tiltrædende EU-formandskab accepterer disse normer og dermed fraskriver sig muligheden for at udnytte formandskabsrollen til egen fordel. Den centrale forventning er dermed, at de skiftende EU-formandskaber udviser stabilitet, regularitet og kontinuitet over tid.

Argumentet er dog ikke, at normefterlevelse sker pr. automatik. Den indebærer et element af valg. Det bliver især tydeligt i situationer med konkurrerende rolleforventninger, fx hvis hjemlandet forventer, at EU-formandskabet bruges til at forfølge nationale interesser. Så kan man opleve normbrud. Men andre forhold kan også føre til varierende normoverholdelse. Hvis fx et formandskabsland har stærke interesser på et bestemt område, kan det føre til mindre normoverholdelse og mere kynisk interessevaretagelse.

Imødekommelse af rolleforventninger er således ikke en mekanisk proces. Men imod dramatiske normbrud taler, at brud kan sanktioneres. Det sker ved kritik fra de øvrige medlemsstater, manglende tillid til EU-formandskabslandet og social udelukkelse eller ligefrem udstødelse fra fællesskabet.

Empirisk forskning viser, at også den sociologiske institutionalisme har fat i noget. Leconte (2012) viser fx, hvordan normative forventninger gør det

svært at bruge formandsrollen til at forfølge euroskeptiske initiativer, fordi den herskende konsensuskultur i Ministerrådets tekniske arbejdsgrupper gør det svært at få opbakning til euroskeptiske sager. Men også på selve statschef-niveauet kan normerne binde. Fx beskriver Leconte (2012), hvordan Tjekkiets præsident Vaclav Klaus i 2009 aktivt modarbejdede sit eget lands ratifikation af Lissabon-traktaten, men samtidig som EU-formand følte sig forpligtet til at arbejde aktivt for en aftale med Irland, der kunne sikre dette lands tilslutning til samme traktat.

Et andet eksempel på normers betydning leveres af Juncos og Pomorska (2024). De studerer Ministerrådets tekniske arbejdsgrupper på det udenrigs-politiske område. Efter Lissabon-traktaten kommer formændene for disse arbejdsgrupper fra Den Fælles Udenrigstjeneste, ikke de skiftende EU-formandskaber. Juncos og Pomorska (2024) viser, at medlemsstaterne opfatter de nye formænd som outsiders, der ikke respekterer normen om upartiskhed. Desuden opfattes de som mere optagede af Den Fælles Udenrigstjenestes institutionelle egeninteresser end medlemsstaternes fælles interesser. Medlemsstaterne sanktionerer disse normbrud med mindre tillid. Det betyder igen, at de nye formænd har svært ved at lede arbejdet effektivt.

Som et sidste eksempel på normers betydning kan nævnes Aus' (2008) analyse af Ministerrådets behandling af forslaget til Dublin II-forordningen om den fælles asylpolitik. Medlemsstaterne var dybt uenige, men det danske EU-formandskab fik i 2002 håndteret sagen ved at bruge en af Ministerrådets sjældne beslutningsprocedurer, nemlig "stiltiende samtykke". Under denne procedure behøver medlemsstaterne ikke at ytre sig, og sker det ikke inden for en vis frist, anses forslaget for vedtaget. Selvom medlemsstaterne har samme mulighed for at stemme nej som under andre beslutningsprocedurer, er der en stærk norm om ikke at gøre det, medmindre sagen er af vital interesse. På denne måde lykkedes det at opnå enighed om den kontroversielle reform af EU's asylpolitik.

Lissabon-traktatens ændring af EU-formandskabets rammebetingelser

Lissabon-traktaten reformerede EU-formandskabets rammebetingelser. Puetter (2014) finder disse reformer så omfattende, at de reelt har gjort de skiftende EU-formandskaber betydningsløse. Omvendt mener fx Warntjen (2013), at reformerne ikke har nogen særlig betydning. En midterposition indtages af Bunse og Klein (2013), der mener, at Lissabon-traktatens forskellige reformelementer havde modsatrettede effekter. Der er således ikke enighed om Lissabon-traktatens betydning. Lad os derfor se nærmere på, hvad ændringerne går ud på:

- *En fast formand for Det Europæiske Råd:* Denne institution ledes ikke længere af stats- eller regeringschefen fra de skiftende EU-formandskaber, men af en fast formand valgt af medlemsstaterne.

- *En fast formand for Ministerrådets sammensætning for udenrigsanliggender:* Denne rådssammensætning ledes ikke længere af udenrigsministeren fra de skiftende EU-formandskaber, men af "EU-udenrigsministeren" (den højtstående repræsentant).
- *En fast formand for Eurogruppen:* Denne institution, som betyder meget for arbejdet i Ministerrådets sammensætning for økonomi og finans, ledes nu af en fast formand.
- *Trio-formandskaber:* EU-formandskabslandet kan ikke længere planlægge sin formandsperiode selvstændigt, men skal koordinere i grupper af tre, der i et vist omfang laver en fælles dagsorden dækkende 18 måneder.
- *Flere kvalificerede flertalsafgørelser i Ministerrådet:* Lissabon-traktaten ændrer Ministerrådets beslutningsregel fra enstemmighed til kvalificeret flertal på 55 områder.
- *Mere brug af den almindelige lovgivningsprocedure:* Denne beslutningsregel, der sidestiller Ministerrådet og Europa-Parlamentet i EU's lovgivningsproces, udbredes til 45 nye områder.

Betrakter man denne liste gennem teoretiske briller, bliver det klart, at effekten ikke er entydig. Set med rationel-institutionelle briller vil indførelsen af de tre faste formænd svække de skiftende EU-formandskaber, fordi kontrollen med dagsordenen for de store linjer i EU-politikken, EU's udenrigspolitik og økonomiske politik svækkes. Trio-formandskaberne trækker i samme retning, idet de lægger en dæmper på EU-formandskabets muligheder for at adskille sig radikalt fra de to øvrige medlemmer af trio'en. Omvendt vil den rationelle institutionalisme forvente, at flere kvalificerede flertalsafgørelser i Ministerrådet styrker de skiftende formandskaber. Sammenlignet med enstemmighed giver denne beslutningsregel mange flere muligheder for at lande en sag. Dermed kan mæglerrollen også bedre bruges til at forfølge den løsning, der bedst imødekommer formandskabslandets egne interesser. I samme retning trækker den øgede brug af den almindelige lovgivningsprocedure. De andre medlemsstater bliver nu nødt til at delegere mere magt til formandskabslandet til at forhandle med Europa-Parlamentet. Det giver flere muligheder for at udnytte formandskabets repræsentationsrolle til egen fordel. Alt i alt vil den rationelle institutionalisme altså forvente modsatrettede effekter af Lissabon-traktaten: mindre magt over de store EU-spørgsmål, men flere muligheder for at præge dagligdagens EU-politik.

Den sociologiske institutionalisme vil være mere pessimistisk. Den vil forvente samme effekt af indførelsen af faste formænd og trio-formandskaber som den rationelle institutionalisme, men af en anden grund. EU-formandskabet svækkes – ikke fordi kontrollen med dagsordenen svækkes, men fordi det ikke længere er passende for EU-formandskabet at blande sig i de store EU-spørgsmål. Rolleforventningen er med andre ord ændret. Hvad angår den øgede brug af kvalificerede flertalsafgørelser i Ministerrådet og udbredelsen af

den almindelige lovgivningsprocedure, vil den sociologiske institutionalisme ikke forvente særlige effekter, udover at EU-formandskabet loyalt tilpasser sig. Alt i alt vil den sociologiske institutionalisme dermed forvente en svækkelse af de skiftende EU-formandskabers mulighed for at påvirke EU-politikken.

Konklusion: Er det attraktivt at være formand for EU?

Vi indledte denne artikel med at citere Dewosts (1984) vurdering af EU-formandskabet: "Ansvar uden magt". Vores teoretiske diskussion viser, at han nok satte tingene for meget på spidsen. Ansvar for at organisere Ministerrådets arbejde hviler ganske rigtigt tungt på det roterende EU-formandskabs skuldre, men samtidig er formandsrollen mere end en praktisk funktion. Det kommer klart frem i den rationelle institutionalisme, som peger på de strategiske manøvre muligheder, der ligger i EU-formandskabets opgaver. Den sociologiske institutionalisme mener, at rolleforventningerne til EU-formandskabet gør det vanskeligt at udnytte rollen til egen fordel, men påstår dog ikke, at normerne determinerer adfærd. Den mest rimelige konklusion er dermed, at EU-formandskabet indebærer visse muligheder for at præge EU's politik, selvom de er begrænsede.

Er det dermed ikke attraktivt at være EU-formandskabsland? Det er et relevant spørgsmål. Et svar skal dog tage med i betragtning, at der kan være andre grunde til at påtage sig formandskabet end muligheden for at præge EU-politikken. Et EU-formandskab er en anledning til at få verdenspressens opmærksomhed. Det er også en mulighed for at gøre EU nærværende for landets borgere. Endelig er det en mulighed for at give landets politikere og embedsmænd en indsigt i EU-systemet, som er svær at få på anden måde, og som kan være nyttig i EU-forhandlinger mange år frem.

Som et sidste element bør det også tages i betragtning, at det er svært at pege på et alternativ. Ulemperne ved de skiftende EU-formandskaber er klare: Problemer med institutionel hukommelse, kontinuitet og ressourcer hos de små medlemsstater. Derfor er reformer overvejet talrige gange. Men ingen har kunnet foreslå en anden måde at organisere EU-formandskabet på, der på samme måde sikrer opbakning, tillid og legitimitet til formanden. Så uanset om man bryder sig om det eller ej, så er de roterende EU-formandskaber nok et vilkår ved EU-medlemskabet, man er nødt til at indrette sig efter.

Alt i alt bør det danske EU-formandskab følges med stor opmærksomhed. Det er en sjælden mulighed for i en periode at styre EU's store apparat. Lykkes opgaven godt, vil det give tillid og respekt, som formentlig kan veksles til forhandlingskapital i kommende EU-diskussioner.

Note

1. Ministerrådets officielle navn er Rådet for Den Europæiske Union. Men for at holde det adskilt fra Det Europæiske Råd bruger vi det mere dagligdags udtryk Ministerrådet.

Referencer:

- Aus, Jonathan P. 2008. "The mechanisms of consensus: coming to agreement on Community asylum policy", pp. 99-120 i Daniel Naurin og Helen Wallace (red.). *Unveiling the Council of the European Union. Games Governments Play in Brussels*. Houndmills: Palgrave.
- Bunse, Simone og Christopher Klein. 2013. "What's left of the rotating presidency? The future of 'national' presidencies", pp. 75-93 i François Foret og Yann-Sven Rittelmeyer (red.). *The European Council and European Governance: The commanding heights of the EU*. London: Routledge.
- Coman, Ramona og Pauline Thinus. 2024. "Article 7 TEU on the agenda of the Council's rotating presidency: still a 'nuclear option' or rather 'a talking shop'?", pp. 265-300 i Ramona Coman og Vivien Sierens (red.). *EU Council Presidencies in Times of Crises*. London: Palgrave.
- Council of the European Union. 2018. *Handbook of the Presidency of the Council of the European Union*. Brussels: General Secretariat of the Council.
- Det Europæiske Råd. 2009. Det Europæiske Råds afgørelse EU 2009/881 af 1. december 2009 om udøvelsen af formandskabet for Rådet. *Den Europæiske Unions Tidende* L 315 2.12.2009, side 50 (konsolideret version).
- Dewost, Jean-Louis. 1984. "La Présidence dans le Cadre Institutionnel des Communautés Européennes", *Revue du Marché Commun* 273: 31-34 (engelsk oversættelse: https://www.cvce.eu/obj/jean_louis_dewost_the_presidency_in_the_institutional_framework_of_the_european_communities_january_1984-en-1f2a60bf-74b6-4cb2-9baf-12240f0f9dd4.html).
- Elgström, Ole. 2006. "The presidency: The role(s) of the chair in European Union negotiations", *The Hague Journal of Diplomacy* 1(2): 171-195.
- Hayes-Renshaw, Fiona og Helen Wallace. 2006. *The Council of Ministers*. London: MacMillan.
- Hernandez, Gisela. 2024. "The Powers of the Presidency of the Council of the EU to Shape the Rule of Law Enforcement Agenda: The Article 7 Case", *Journal of Common Market Studies* 62(5): 1159-1176.
- Häge, Frank M. 2017. "The scheduling power of the EU Council Presidency", *Journal of European Public Policy* 24(5): 695-713.
- Häge, Frank M. 2019. "The Presidency of the Council of the European Union", *Oxford Research Encyclopedia of Politics*.
- Juncos, Ana E. og Karolina Pomorska. 2024. "The Role of EEAS Chairs in Council Negotiations on Foreign and Security Policy Post-Lisbon", *Journal of Common Market Studies* 62(1): 3-20.
- Leconte, Cécile. 2012. "Euro-sceptics in the Rotating Presidency's Chair: Too Much Ado About Nothing?", *Journal of European Integration* 34(2), 133-149.
- McKelvey, Richard D. 1976. "Intransitivities in multidimensional voting models and some implications for agenda control", *Journal of Economic Theory* 12(3): 472-482.
- Niemann, Arne og Jeannette Mak. 2010. "(How) do norms guide Presidency behaviour in EU negotiations?", *Journal of European Public Policy* 17(5): 727-742.
- Puetter, Uwe. 2014. "The Rotating Council Presidency and the New Intergovernmentalism", *The International Spectator* 49(4): 18-32.
- Puetter, Uwe. 2024. "Theorising the Presidency of the Council", pp. 31-54 i Ramona Coman og Vivien Sierens (red.). *EU Council Presidencies in Times of Crises*. London: Palgrave.
- Rebasti, Emanuele. 2024. "The legal regime applicable to the Council Presidency: competing conceptual approaches and pragmatic solutions", pp. 55-83 i Ramona Coman og Vivien Sierens (red.). *EU Council Presidencies in Times of Crises*. London: Palgrave.
- Rådet. 2009. Rådets afgørelse EU 2009/937 af 1. december 2009 om vedtagelse af Rådets forretningsorden. *Den Europæiske Unions Tidende* L 325 11.12.2009, side 35-61.
- Rådet. 2016. Rådets afgørelse EU 2016/1316 af 26. juli 2016 om ændring af afgørelse 2009/908/EU om fastsættelse af gennemførelsesforanstaltninger til Det Europæiske Råds afgørelse om udøvelsen af formandskabet for Rådet, og om formandskabet for Rådets forberedende organer. *Den Europæiske Unions Tidende* L 208 2.8.2016, side 42-44.
- Tallberg, Jonas. 2006. *Leadership and Negotiation in the European Union*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vaznonyte, Auste. 2020. "The rotating Presidency of the Council of the EU – Still an agenda-setter?" *European Union Politics* 21(3): 497-518.
- Warntjen, Andreas. 2013. "The elusive goal of continuity? Legislative decision-making and the Council Presidency before and after Lisbon", *West European Politics* 36(6): 1239-1255.